

Sygn. akt I KZP 15/18

## **UCHWAŁA**

### **składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego**

Dnia 20 marca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący)  
SSN Krzysztof Cesarz (sprawozdawca)  
SSN Małgorzata Gierszon  
SSN Jerzy Grubba  
SSN Przemysław Kalinowski  
SSN Kazimierz Klugiewicz  
SSN Barbara Skoczowska

Protokolant Ewa Sokołowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej - Józefa Gemry

w sprawie **R. B. i T. O.**

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 20 marca 2019 r.,

przekazanego na podstawie art. 441 § 2 kpk, postanowieniem Sądu Najwyższego w składzie trzech sędziów z dnia 25 października 2018 r., sygn. akt I KZP 8/18, do rozstrzygnięcia przez powiększony skład tego Sądu zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

**„Czy nadzwyczajne złagodzenie kary za zbrodnię zagrożoną kumulatywną karą pozbawienia wolności i karą grzywny w stanie prawnym obowiązującym od dnia 1 lipca 2015 r. polega:**

**a) na wymierzeniu kary pozbawienia wolności poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, ale nie niższej od jednej trzeciej tej granicy oraz orzeczeniu kary grzywny na zasadach ogólnych,**

**b) na wymierzeniu wyłącznie kary pozbawienia wolności poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, ale nie niższej od jednej trzeciej tej granicy,**

**c) na wymierzeniu kary pozbawienia wolności poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, ale nie niższej od jednej trzeciej tej granicy (wedle reguł z art. 60 § 6 pkt 2 k.k.), a nadto na odstąpieniu od orzeczenia grzywny i orzeczeniu środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 2-3, 7 i 8 k.k., środka kompensacyjnego lub przepadku (wedle reguł z art. 60 § 7 k.k.)?”**

podjął uchwałę:

**Nadzwyczajne złagodzenie kary za zbrodnię zagrożoną kumulatywnie karą pozbawienia wolności i karą grzywny polega na wymierzeniu kary pozbawienia wolności poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, ale nie niższej od jednej trzeciej granicy, oraz wymierzeniu kary grzywny na zasadach ogólnych.**

#### UZASADNIENIE

Przekazany Sądowi Najwyższemu, jako zagadnienie prawne, problem pojawił się w następującej sytuacji procesowej.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 27 grudnia 2017 r., sygn. akt V K [...]/17, uznał oskarżonych R. B. i T. O. za winnych popełnienia zarzucanych im czynów z art. 55 ust. 3 w zw. z art. 55 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2018 r., poz. 1030 ze zm. – dalej u.p.n.) i wymierzył kary: oskarżonemu R. B. na podstawie art. 55 ust. 3 u.p.n. w zw. z art. 33 § 3 k.k. i art. 60 § 4 i § 6 pkt 2 k.k. - roku i 10 miesięcy pozbawienia wolności oraz grzywnę w wysokości 50 stawek dziennych ustalając wysokość jednej stawki na kwotę 50 zł, natomiast oskarżonemu T. O. na podstawie art. 55 ust. 3 u.p.n. w zw. z art. 33 § 3 k.k. - 3 lat pozbawienia wolności oraz grzywnę w wysokości 70 stawek dziennych ustalając wysokość jednej stawki na kwotę 50 zł. Tym samym wyrokiem skazano obu oskarżonych za czyny z art. 62 ust. 1 u.p.n. na kary po miesiącu

pozbawienia wolności, wymierzono im kary łączne z zastosowaniem absorpcji oraz orzeczono przepadek dowodów rzeczowych.

Wyrok ten w częściach dotyczących orzeczeń o karach zaskarżyli obrońcy oskarżonych, podnosząc zarzuty rażącej niewspółmierności kary. Obrońca oskarżonego R. B. wniósł o wymierzenie kary łącznej roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i kary grzywny, uznając, iż tylko taka kara będzie zgodna z „istotą” art. 60 § 4 k.k. Natomiast obrońcy oskarżonego T. O. w dwóch apelacjach domagali się zastosowania na podstawie art. 60 § 2 pkt 2 k.k. nadzwyczajnego złagodzenia kary za czyn z art. 55 ust. 1 w zw. z art. 55 ust. 3 u.p.n. i wymierzenia łagodniejszych kar pozbawienia wolności i grzywny niż orzeczone przez Sąd pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny w (...) uznał, iż przy rozpoznawaniu apelacji wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, uzasadniające wystąpienie na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. do Sądu Najwyższego. Wątpliwości Sądu odwoławczego dotyczą sposobu interpretacji przepisów art. 60 § 6 pkt 2 k.k. i art. 60 § 7 k.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2015 r., co do wymiaru kary i ewentualnie środków karnych, środków kompensacyjnych oraz przepadku, w sytuacji nadzwyczajnego złagodzenia kary w trybie art. 60 § 6 pkt 2 k.k. wobec oskarżonego o zbrodnię zagrożoną kumulatywnie grzywną i karą pozbawienia wolności.

Sąd ten wskazał orzecznictwo i literaturę opowiadające się za każdym z trzech - przedstawionych w pytaniu - sposobów nadzwyczajnego złagodzenia kary za zbrodnię zagrożoną koniunkcyjnie karą pozbawienia wolności i grzywny. Sąd odwoławczy powołał też argumenty, użyte na poparcie konkurencyjnych stanowisk.

Prokurator Prokuratury Krajowej w pisemnym stanowisku wniósł o podjęcie uchwały, iż „nadzwyczajne złagodzenie kary za zbrodnię zagrożoną kumulatywną karą pozbawienia wolności i karą grzywny polega na wymierzeniu kary pozbawienia wolności poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia oraz orzeczeniu kary grzywny za zasadach ogólnych.”

Skład trzech sędziów Sądu Najwyższego w uzasadnieniu swojego postanowienia z dnia 25 października 2018 r., I KZP 8/18, także zaprezentował

judykaty i literaturę preferujące każdy ze wskazanych trzech sposobów interpretacji art. 60 § 6 i § 7 k.k. oraz skutki dokonanego wyboru. Sąd w podsumowaniu całości wyводу stwierdził, że niemożliwa do zaakceptowania jest koncepcja wyrażona w pkt **c)** przedstawionego zagadnienia oraz, że orzecznictwo w większości opowiada się za rozwiązaniem zawartym w pkt **a)** (zob. OSNK 2018, z. 12, poz. 78).

### **Powiększony skład Sądu Najwyższego zważył, co następuje.**

Skład zwykły Sądu Najwyższego na wstępie przekonująco wykazał, że: wyłoniło się zagadnienie prawne, nastąpiło to przy rozpoznawaniu wszystkich apelacji, zagadnienie wymaga zasadniczej wykładni ustawy, odpowiedź na zapytanie Sądu odwoławczego będzie miała znaczenie dla prawidłowego rozstrzygnięcia środków zaskarżenia. Wobec podzielenia argumentacji składu zwykłego w tym zakresie, zbędne jest jej powtarzanie, zaś konieczne – przejście do wykonania zadania wynikającego z art. 441 § 1 k.k.

**1. Zasady nadzwyczajnego łagodzenia kary w pełni zostały uregulowane w art. 60 § 1 – 7 k.k., co oznacza, że nie są zawarte dodatkowo w art. 38 § 1 i 3 k.k., w art. 59 k.k. ani w art. 61 k.k.** Dlatego normy wynikające z nich nie mogą być tu odpowiednio stosowane. W art. 38 k.k. mowa jest o obniżeniu kar tylko względem górnej granicy ustawowego zagrożenia. W Kodeksie karnym regulacja ta ma zastosowanie jedynie na gruncie art. 10 § 3 k.k. w zw. z § 2. Pomimo więc powtórzenia w art. 60 § 7 k.k. frazy z art. 38 § 1 k.k. o zagrożeniu czynu „więcej niż jedną z kar wymienionych w art. 32 pkt 1 – 3”, przepis art. 38 § 1 k.k., już z powyższego powodu nie ma związku z nadzwyczajnym łagodzeniem kary na podstawie art. 60 § 7 k.k. Z kolei w art. 59 k.k. i 61 k.k. określone zostały przesłanki odstąpienia od wymierzenia kary. Zastosowanie art. 59 k.k. uwarunkowane jest m. in. stwierdzeniem, że „społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna”, a więc gdy ziści się taka sama przesłanka, jaka znajduje się wśród podstaw warunkowego umorzenia postępowania (art. 66 § 1 k.k.). Przesłanka ta otwiera więc szeroko drogę, choć nie całkowicie (ponieważ muszą być spełnione – pozostałe), do odstąpienia na podstawie art. 59 k.k. od wymierzenia kar przewidzianych kumulatywnie. Podobnie, na odstąpienie od wymierzenia wszystkich kar pozwala art. 61 k.k. Wprawdzie rzeczownik „kara” jest przywołany w art. 59 k.k. i 61 k.k. w liczbie pojedynczej, ale chodzi o całkowite zaniechanie

ukarania sprawcy. Nie da się jednak tego rozumowania zastosować odpowiednio do nadzwyczajnego łagodzenia kary za zbrodnię zagrożoną kumulatywnie, bo - jak wspomniano – odstępianie od wymierzenia kary to odrębna instytucja, a ponadto i z innych względów (o czym niżej) wykluczone jest lokowanie zbrodni wśród czynów, których dotyczy art. 60 § 7 k.k.

**2. Zasady nadzwyczajnego łagodzenia kary** zostały ukształtowane według stopnia ciężkości przestępstw i odpowiadających temu stopniowi zagrożeń (stosownie do ciężaru „gatunkowego” przestępstw mierzonego surowością grożącej sankcji). Gradacja ta znajduje odzwierciedlenie w punktach 1 – 4 § 6 art. 60 k.k. oraz w § 7 art. 60 k.k.; (choć w art. 60 § 6 pkt 1 k.k. zamieszczony jest przepis obecnie martwy, to wyraziście ilustruje, wraz z następującymi po nim przepisami, tę gradację). Skoro dwa pierwsze punkty § 6 art. 60 k.k. określają sposób nadzwyczajnego łagodzenia kary za zbrodnię, to elementarne zasady logiki oraz domniemanie niesprzeczności wewnętrznej przepisów regulujących określoną instytucję wykluczają możliwość stosowania § 7 art. 60 k.k. do zbrodni zagrożonej kumulatywnie pozbawieniem wolności i grzywną. Niedorzeczność tego postąpienia uzmysławiają rezultaty zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary za zbrodnię zagrożoną tylko karą pozbawienia wolności (art. 60 § 6 pkt 2 k.k.) i za zbrodnię zagrożoną również obligatoryjną grzywną (ew. art. 60 § 7 k.k.). W odniesieniu do tego ostatniego czynu doszłoby do odstępiania od wymierzenia kary i orzeczenia środków wskazanych w art. 60 § 7 k.k. Zupełnie inny był cel ustawowej zmiany tego przepisu, dokonanej w 2015 roku. Zastąpienie frazy „jeżeli czyn zagrożony jest alternatywnie karami wymienionymi w art. 32 pkt 1 – 3” sformułowaniem „jeżeli czyn zagrożony jest więcej niż jedną z kar wymienionych w art. 32 pkt 1 – 3” służyło usunięciu wątpliwości, czy art. 60 § 7 k.k. ma zastosowanie, gdy wybór dotyczy nie jednej z dwóch, ale również jednej z trzech sankcji przewidzianych za przestępstwo. Przy czym, oczywistym było i jest obecnie, że regulacja z art. 60 § 7 k.k. odnosiła się tylko do występków oraz tylko do takich czynów, co do których sądowi został pozostawiony wybór, po którą z alternatywnych sankcji sięgnąć albo czy zastosować dwie kary jednocześnie (zob. np. art. 77 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości – Dz. U. 2018, poz. 395). Skoro nie ma wątpliwości, że art. 60 § 7 k.k. dotyczy jedynie występków, to

nie może być stosowany do grzywny będącej obligatoryjnym elementem sankcji za zbrodnię. Zatem wykluczone jest nadzwyczajne złagodzenie kary za taką zbrodnię w sposób wskazany w pkt c) przedstawionego zagadnienia prawnego.

**3.** Nadzwyczajne złagodzenie kary za zbrodnię zagrożoną kumulatywnie pozbawieniem wolności i grzywną nie upoważnia do odstąpienia od orzeczenia grzywny (ani do takiego postąpienia w razie analogicznego zagrożenia za występki). Po pierwsze, instytucja ta ma charakter wyjątkowy. Po drugie, co pozostaje w logicznym związku z powyższym zauważeniem, nie można przez wykładnię przepisów prowadzić do zlikwidowania zróżnicowania odpowiedzialności za czyny zagrożone tylko karą pozbawienia wolności od zagrożonych koniunkcyjnymi sankcjami. Nadzwyczajne złagodzenie kary nie powinno prowadzić do eliminowania sankcji, którą ustawodawca uznał za konieczną, kryminalizując określone zachowanie. Skoro zdecydował się on karać za czyn zabroniony nie tylko pozbawieniem wolności, ale i grzywną, to nie stworzył uprawnienia do zaniechania jej wymierzenia, chyba że wyraźnie tak postanowił (jak w art. 59 k.k. czy art. 60 § 7 k.k.). Inaczej mówiąc, takie uprzywilejowanie sprawcy musi jasno wynikać z ustawy.

Z faktu użycia w art. 60 § 6 *in princ.* k.k. rzeczownika „kara” w liczbie pojedynczej, nie można wysnuć wniosku, że nadzwyczajne złagodzenie polega na wymierzeniu tylko jednej kary (pozbawienia wolności). Przeciwnie, skoro w dalszej części tego przepisu mowa jest o zasadach łagodzenia kary, to w pkt 2, 3 i 4 § 6 art. 60 k.k. ustawodawca określił jedynie sposób postąpienia, gdy przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności. W przypadku zbrodni żaden przepis nie stanowi, że należy odstąpić od obligatoryjnej grzywny ani nie upoważnia do takiego zaniechania w drodze wykładni. Zatem w art. 60 § 6 pkt 2 – 4 k.k. określono tylko, jak nadzwyczajnie łagodzić karę pozbawienia wolności w zależności od wysokości dolnego jej progu (a nie występuje alternatywne zagrożenie, o którym mowa w § 7 art. 60 k.k.). Dostrzegać oczywiście trzeba konsekwencje takiego zapatrywania, wyrażone m. in. w uzasadnieniu wystąpienia składu zwykłego Sądu Najwyższego. Dopuszczać należałoby więc możliwość wymierzenia dwóch grzywien: jednej będącej następstwem złagodzenia kary pozbawienia wolności i drugiej – obligatoryjnej (art. 60 § 6 pkt 3 lub 4 k.k.), ale sąd może sięgnąć po karę ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia (art. 60 §

6 pkt 3 k.k.) albo po karę ograniczenia wolności (art. 60 § 6 pkt 4 k.k.). Wprawdzie w Kodeksie karnym *expressis verbis* przewidziano jednocześnie orzeczenie tylko kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b, 87 § 2), ale znów trzeba przypomnieć, że eliminowanie obligatoryjnej sankcji za przestępstwo musi mieć wyraźne ustawowe upoważnienie. W efekcie, dyspozycję art. 60 § 6 pkt 4 k.k. należy odczytywać w ten sposób, że jeżeli przestępstwo zagrożone jest tylko karą pozbawienia wolności (niższą w dolnym progu od roku), to sąd w jej miejsce wymierza karę nieizolacyjną, zaś gdy nadto zagrożone jest obligatoryjną grzywną, to powinien ją orzec obok kary ograniczenia wolności.

4. Nadzwyczajne złagodzenie kary za przestępstwo zagrożone kumulatywnie karą pozbawienia wolności i grzywną było przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego w związku ze stosowaniem art. 59 Kodeksu karnego z 1932 r. do czynów z art. 1 § 1 i art. 2 § 1 i 2 ustawy z dnia 18 czerwca 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko własności społecznej (Dz. U. 1959 r., nr 36, poz. 228). Przepis art. 59 Kodeksu karnego z dnia 11 lipca 1932 r. określał jaką karę wymierzyć zamiast kary śmierci, więzienia dożywotniego, więzienia terminowego lub kary aresztu, stosując nadzwyczajne złagodzenie kary. Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 59 k.k. z 1932 r. nie dotyczy grzywien, przewidzianych jako kary obligatoryjne obok kary pozbawienia wolności (wyroki: z dnia 8 listopada 1961 r., IV Ko 950/61 – OSNKW 1962, z. 2, poz. 25, z dnia 4 grudnia 1961 r., II K 863/61 – OSNKW 1963, z. 2, poz. 25). Analogiczne stanowisko Sąd Najwyższy zajmował na gruncie art. 57 k.k. z 1969 r. podobnie skonstruowanego jak art. 59 k.k. z 1932 r. Najpierw w uchwale z dnia 16 grudnia 1971 r., VI KZP 7/71, stwierdzono – na kanwie czynu z art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 22 kwietnia 1959 r. o zwalczaniu niedozwolonego wyrobu spirytusu (Dz. U. Nr 27, poz. 169), że nadzwyczajne złagodzenie kary za to przestępstwo może dotyczyć tylko kary pozbawienia wolności i polega na wymierzeniu kary ograniczenia wolności, z pozostawieniem obligatoryjnej – kumulatywnie występującej – kary grzywny. W uzasadnieniu podkreślono, że zasady łagodzenia kar określone w art. 57 k.k. odnoszą się wyłącznie do kary pozbawienia wolności (OSP 1972, z. 9, poz. 155). Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 stycznia 1987 r., V KRN 480/86, wyraził identyczny pogląd, akcentując, że nadzwyczajne złagodzenie kary dotyczy tylko kary

pozbawienia wolności (i kar dodatkowych) oraz że „sąd nie może, w żadnym wypadku, odstąpić od obligatoryjnej kary grzywny, względnie orzec grzywnę poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia” (OSNPG 1987, nr. 8 – 9, poz. 101). Choć w powołanych wyżej judykatach brak jest szerszych motywów prezentowanego stanowiska, to są znaczące dlatego, że instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary została w Kodeksie karnym z 1997 r. ukształtowana podobnie jak w Kodeksach z 1932 r. i 1969 r. Racje, przemawiające za uznaniem aktualności wskazanych wyżej zapatrywań Sądu Najwyższego, zostały już wcześniej zasygnalizowane. Uzupełniając dodać i podkreślić trzeba, że chodzi o instytucję o charakterze wyjątkowym, zmieniającą istotnie zasady wymiaru kary. Wszak zawiera ona reguły **nadzwyczajnego** złagodzenia kary. A skoro tak, to nie podlega wykładni rozszerzającej. Z centrum uwagi nie można też tracić, że w § 6 art. 60 k.k. określono zasady łagodzenia kar pozbawienia wolności. Dalej, nie widać powodu do swoistego uprzywilejowania sprawców czynów zagrożonych koniunkcyjnie karą pozbawienia wolności i grzywną przez nieorzeczenie tej ostatniej, w stosunku do sprawców przestępstw zagrożonych tylko tą pierwszą karą. Wprawdzie będzie to dotyczyć zupełnie różnych przestępstw, ale podobne mogą być powody nadzwyczajnego złagodzenia kar. Poza tym, niweczony byłby cel ustawodawcy wyrażony w sankcji kumulatywnej, jeżeli przyjmie się, że zastosowanie tej instytucji wiąże się z zaniechaniem wymierzenia obligatoryjnej grzywny. Jest to jaskrawo widoczne zwłaszcza przy zbrodniach, a więc czynach o wyższym stopniu szkodliwości społecznej. Słusznie podnosi się więc, że w ten sposób ulega też zatarciu różnica między zbrodniami różnicowanymi liczbą obowiązkowych sankcji.

Niniejsza sprawa jest przykładem zastosowania na podstawie art. 116 k.k. przepisu art. 60 z części ogólnej Kodeksu karnego do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną. Trzeba jednak pamiętać, że ustawy te, w których przewidziano sankcje kumulatywne za czyny zabronione, nie realizują celu wynikającego z art. 32 pkt 1 – 3 k.k. Bowiem według uzasadnienia projektu kodeksu karnego, uchwalonego w 1997 r., „katalog kar jest ułożony według abstrakcyjnie ujętego stopnia dolegliwości – od kary najłagodniejszej do najsurowszej. Ten układ ma (...) wskazywać sędziemu ustawowe priorytety w **wyborze** (podkr. – SN) rodzaju kary” (s. 137 – Nowe kodeksy karne – z 1997 r.

z uzasadnieniami). Obowiązkowa sankcja za przestępstwo wyklucza możliwość takiego wyboru. Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary nie ma na celu wykreowania takiego uprawnienia. Innymi słowy, instytucja ta nie służy ominięciu obowiązku wymierzenia określonej kary. Zatem w ustawach objętych normą z art. 116 k.k., w których za przestępstwo przewidziano zagrożenie skumulowanymi karami, ich kolejność, przyjęta według porządku wynikającego z art. 32 pkt 1 – 3 k.k., służy innym zadaniom. Ma ona m. in. właściwie oddać stopień szkodliwości takich czynów, ich zwiększone zagrożenie dla porządku prawnego i interesów państwa, spełnić funkcje przede wszystkim zapobiegawcze, również wobec innych osób niż sprawca. Na przykład, w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. 2018, poz. 2187) czyny z art. 171 ust. 1 – 3 zagrożone są karą grzywny do 10.000.000 zł i karą pozbawienia wolności do lat 5 (nielegalne prowadzenie działalności bankowej). Obligatoryjne kary grzywny obok kary pozbawienia wolności przewidziane są też m. in. w ustawie z dnia 15 sierpnia 2015 r. o obligacjach (Dz. U. 2018, poz. 483), czy w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych (Dz. U. 2018, poz. 1417).

Z pola widzenia nie może zatem umknąć konieczność uwzględnienia przy wykładni art. 60 k.k. celów ustawodawcy wyrażonych również w innych ustawach przewidujących odpowiedzialność karną.

Podsumowując, nadzwyczajne złagodzenie kary za zbrodnię zagrożoną kumulatywnie karą pozbawienia wolności i karą grzywny polega na wymierzeniu kary pozbawienia wolności poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, ale nie niższej od jednej trzeciej tej granicy, oraz wymierzeniu kary grzywny na zasadach ogólnych.